

Vazivo

Vazivo je nejrozšířenějším typem pojivové tkáně v lidském těle. Obsahuje **buňky obklopené velkým množstvím mezibuněčné hmoty**, která má gelovitou konzistenci a je **vyztužena vlákny**. Hlavní funkcí vaziva je spojení epitelové tkáně s ostatními tkáněmi (např. svalovina).

Buňky vaziva

Buňky fixní

Řadíme mezi ně buňky, které jsou ve vazivu **trvale usedlé**. Jejich prekurzorem je klasická mezenchymová buňka. Mezi fixní buňky patří: *fibroblast*, *fibrocyt*, *myofibroblast*, *retikulární buňka*, *melanocyt* a *adipocyt*.

Buňky bloudivé (syn. volné buňky)

Buňky, které do vaziva **vcestovaly až druhotně**. Původem jde především o krevní buňky. Mezi bloudivé buňky patří: *heparinocyty*, *makrofágy* a *plazmatické buňky*.

Klasický způsob výkladu nahrává mylné představě, že buňky fixní se na místo dostaly výhradně během vývoje nebo během hojení chorobného procesu a setrvávají na místě do konce života, nebo do nějaké z pohledu buňky katastrofické události. Ve skutečnosti i buňky fixní mohou podléhat obměně podobně jako buňky volné, tedy buňky plánovaně zanikají nějakou formou plánované buněčné smrti a tvoří se nové. Rozdíl je jen v časové škále obměny a tedy i v podílu nových buněk. Zatímco životnost volných buněk se pohybuje obvykle v řádu dní až několika dní (výjimkou jsou například některé plazmatické buňky), fixní buňky mají životnost v řádu více let až desítek let, významná část fixních buněk tak de facto žije od okamžiku vývoje až do smrti organismu a bývá obtížné zachytit nově diferencované fixní buňky.

Fixní buňky

Fibroblast

Jde o základní buňku, která je **mitoticky i synteticky** aktivní. Je schopná vytvářet všechny typy **vláknité i amorfní** mezibuněčné hmoty (kolagen, elastin, GAG, multiadhezivní glykoproteiny atd.) Patří mezi **nejrozšířenější buněčný typ** ve vazivové tkáni. Stejně jako ostatní fixní buňky vzniká z *mezenchymu*.

Protáhlý, hvězdovitý tvar s mnoha nepravidelnými výběžky. Zhruba uprostřed buňky leží velké ovoidní jádro obsahující světlý euchromatin s výrazným bazofilním jadérkem. Uvnitř buňky se nachází mohutně rozvinuté GER a Golgiho komplex. Cytoplazma fibroblastu je **bazofilní**. Jakmile je fibroblast obklopen nově syntetizovanou extracelulární matrix, stává se z něho **fibrocyt**.

Fibrocyt

Klidová forma vazivové buňky, která vzniká z *fibroblastu* obklopeného *extracelulární matrix*. **Ztrácí syntetickou i mitotickou aktivitu** a stává se **stavební oporou** vaziva. Buňka má vřetenovitý tvar a je menší než *fibroblast*. Obsahuje malé longitudinální jádro, které je menší a tmavší, než u *fibroblastu* a jeho cytoplazma je **acidofilní** (méně GER, než u fibroblastu). Fibrocyty se **mohou zpětně přeměnit ve fibroblasty** (např. při hojení ran).

Myofibroblast

Velmi připomíná *fibroblast*, ale má některé vlastnosti společné s hladkou svalovinou. Vytváří *α-hladkosvalový aktin*, který se ukotvuje do *denzních tělísek* po okraji buňky. Takto ukotvený *aktin* probíhá buňkou napříč a **umožňuje její kontrakci**. Od svalové buňky se odlišuje tím, že **nemá bazální membránu**.

Retikulární buňka

Varianta *fibroblastu* specializovaná na **tvorbu retikulárních vláken**, která vznikají z prekurzorů kolagenu typu III. Vzniká z *mesenchymu*. Má **hvězdovitý tvar s velmi dlouhými výběžky**, které se vzájemně dotýkají a vytváří **trojrozměrnou síť**. Výběžky retikulárních buněk jsou s retikulárními vlákny v kontaktu. Toto spojení vytváří **opěrnou síť** pro bloudivé buňky (*makrofágy*, *lymfocyty*, *krvetvorné buňky*). Retikulární buňky se vyskytují především v periferních lymfatických orgánech, kromě thymu, ve kterém vytváří nosné vazivo.

Melanocyt

Pigmentová buňka nepravidelného tvaru, která vzniká z **neuroektodermu** (ne mesenchym!!). Uvnitř buňky se syntetizuje a shromažďuje hnědý pigment *melanin*. Buňky obsažené ve vazivu mají hvězdovitý tvar. Některé melanocyty pomocí výběžků **komunikují s buňkami epitelu** (uvolňování pigmentů). Takové buňky tvoří výběžky pouze v části, která s epitelem komunikuje. Na opačné části buňky leží jádro. Dále jsou v buňce obsaženy *mitochondrie*, GER a SER.

Tuková buňka (adipocyt)

Ve vazivu se nachází buď jednotlivě, nebo v malých skupinách. Prekurzorem je **adipoblast** (z *mezenchymové* prekurzorové buňky). Ve vazivu patří k nápadně **velkým buňkám**. Z krevního oběhu vychytávají neutrální lipidy, které **shromažďují** (ve formě triglyceridů), **umožňují jejich látkovou přeměnu** a zpětně **uvolňují**. Od okolních struktur jsou **odděleny zevní laminou**, která se podobá bazální lamině epitelu. Adipocyt je základní složkou tukové tkáně a může tvořit až 30 % hmotnosti těla. Na běžných histologických preparátech se adipocyty jeví jako prázdné buňky (tuky byly extrahovány při tvorbě preparátu).

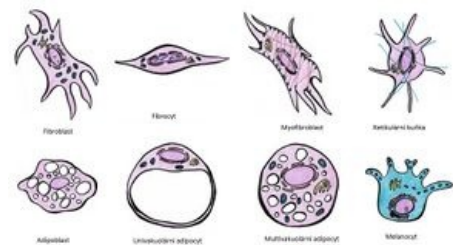
Dle formy uskladnění tuku uvnitř buňky rozdělujeme adipocyty na dvě skupiny – *multivakuolární* a *univakuolární*.

Univakuolární adipocyt

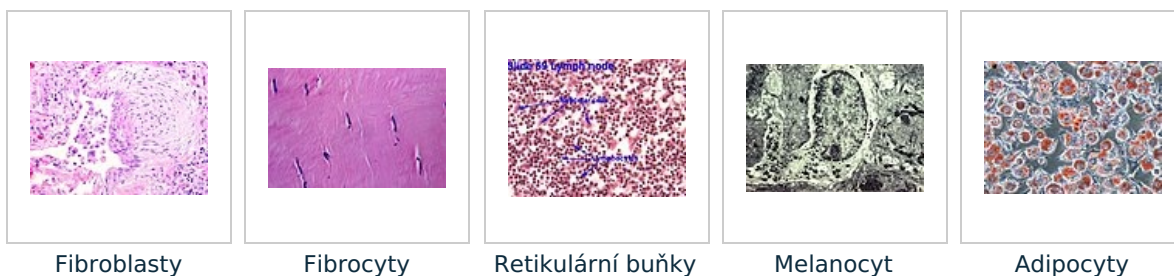
Sférická buňka, která je z větší části tvořena **jednou velkou tukovou kapénkou**. Cytoplazma spolu se silně oploštěným jádrem a ostatními buněčnými organelami je **vytlačena na periferii** buňky. *GER* a *Golgiho komplex* jsou málo vyvinuty, zatímco *SER* je vyvinuto mohutně. Také obsahuje pinocytotické vezikuly a *mikrotubuly*. Univakuolární adipocyty tvoří hlavní součást **bílé tukové tkáně**.

Multivakuolární adipocyt

Buňka obsahující velké množství **drobných kapének tuku**. Sférické jádro je umístěno nepravidelně, spíše ve středu buňky. V cytoplasmě se nachází velké množství mitochondrií. Tvoří hlavní součást **hnědé tukové tkáně**. Chemickou energií přeměňují na teplo (termoregulační funkce hnědé tukové tkáně u novorozenců).

Buňky fixní

Buňky bloudivé

Vznikají v **červené kostní dřeni**. Jejich prekurzorová buňka je *hemocytoblast*. Do vaziva se dostávají krevním oběhem.

Makrofág (histiocyty)

Diferencuje se z krevních **monocytů**, které po průniku do vaziva dozrávají v makrofágy. Tvar buňky je **proměnlivý**, tvoří velké množství výběžků. Uvnitř buňky se nachází jádro ledvinovitého tvaru, velké množství lysozomů a elementy cytoskeletu. *GER* a *Golgiho komplex* jsou mohutně vyvinuty. Histiocyty se pohybují **améboidně**. Patří do monocytomakrofágového systému, tudíž má **schopnost fagocytózy**.

Makrofágy jsou součástí imunitního systému. Jsou schopny fagocytovat **poškozené** nebo **odumřelé buňky**, případně **cizorodé buňky, částice** a **mikroorganismy**. Vytvářejí silně reaktivní částice se schopností pohlcené organismy ničit. Uvolňují protizánětlivé mediátory. Vyskytují se především v řídkém vazivu podél kapilár.

Plazmatická buňka (plazmocyt)

Plazmocyty jsou ovoidní, až sférické buňky. Jejich charakteristický vzhled je způsoben **excentricky uloženým jádrem**, které je posunuto k jednomu pólu buňky. V jádře se střídá tmavý *heterochromatin* se světlým *euchromatinem* a vytvářejí loukoťovité uspořádání. Obsahují velké množství cytoplazmy, která je vyplněna bohatým *GER* (intenzivní proteosyntéza). V blízkosti jádra se nachází světlá část cytoplazmy, která odpovídá místě výskytu *Golgiho aparátu*. **Vznikají z B-lymfocytů** a jsou zodpovědné za **humorální imunitu** (produkce protilátek). Ve vazivu se vyskytují velmi málo, většinou jsou obsaženy v místech, kde do těla snadno pronikají bakterie a cizorodé látky.

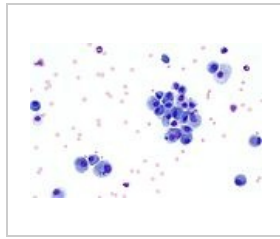
Mastocyt (heparinocyt)

Poměrně **velká buňka ovoidního tvaru**, také se nazývá jako *buňka žírná*. Jejich cytoplazma je vyplněna velkými **bazofilními granuly**. Bazofilní granula jsou naplněná především heparinem a histaminem, které vykazují metachromázii (při barvení je výsledný odstín barvy jiný než použitého barviva), barví se toluidinovou modří. Vyskytují se v řídkém kolagenním vazivu sliznic orgánů trávicího a dýchacího systému. Jsou důležité pro správný průběh zánětlivé reakce. Zprostředkovává **alergickou reakci těla** na antigen. Membrána mastocytu má afinitu k

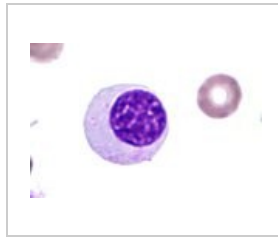

Bloudivé buňky

IgE. Když dojde k navázání antigenu na IgE dochází k **vyplavení bazofilních granul** (degranulace) do mezibuněčného prostoru. K tomuto jevu může dojít i při podráždění chemickými či fyzikálními vlivy.

Makrofágy

Plazmocyt

Mezibuněčná hmota vaziva

Vlákná vaziva

Kolagenní vlákna

Makroskopicky mají bílou, až stříbřitou barvu. Nejsou větvená, mají **vysokou odolnost v tahu**, ale jsou **málo roztahitelná**. Obsahují aminokyseliny: glycin, prolin, hydroxyprolin. Vzhledem k tomu, že je glycin nejmenší aminokyselinou, umožňuje prostorové uspořádání kolagenu do **trojšroubovice**.

Rozlišujeme několik typů kolagenu

- **Kolagen I** – (nejčastější typ, 90%) – Tvořen fibrilami, které tvoří **svazky vláken**. Jednotlivá vlákna jsou **silná a odolná** v tahu. Obsažen ve *škáře, tvoří organickou složku kostní tkáně, vazy, šlachy, fascie*.
- **Kolagen II** – tenká velmi jemná, těžce viditelná vlákněnka, která **netvoří svazky**. Obsažen v *hyalinní a elastické chrupavce*.
- **Kolagen III** – spolu s retikulárními buňkami se podílí na stavbě **opěrné sítě mizních orgánů**. Obsažen ve *stěně tepen, žil i mizních cév, tvoří vlákna lymfatických orgánů a kostní dřeně*.
- **Kolagen IV** – nevytváří fibrily, namísto jich tvoří **plošné zesíťované vrstvy**. Vytváří *vrstvičku v lamina densa v bazální membráně, případně v zevní lamině epitelů, endotelu, svalových, tukových a gliových buněk*.
- **Kolagen V** – vyskytuje se **společně s kolagenem typu I**, je přítomen pouze v malém množství, ale jeho přítomnost může **ovlivnit vlastnosti** kolagenu I. Obsažen například v *placentě*.
- **Kolagen VII** – umožňuje soudržnost mezi bazálními buňkami epitelu, lamina densa a lamina fibroreticularis. Vyskytuje se v *bazální membráně vícevrstevnatého dlaždicového epitelu*.

Elastická vlákna

Tato vlákna jsou produkována **fibroblasty a hladkými svalovými buňkami**. Hlavní složkou je **elastin**, který má nažloutlou barvu, tudíž i nahromadění elastických vláken se jeví žlutě. Obsahuje aminokyseliny: *glycin, prolin, valin, dezmozin a izodezmozin*. V tahu jsou **méně odolná** než vlákna fibrilární, ale jsou mnohem **pružnější**. Mají schopnost se roztáhnout a zpětně vrátit až na dvojnásobek své klidové délky. Vlákna jsou rozvětvená a mohou se spojovat v prostorové sítě.

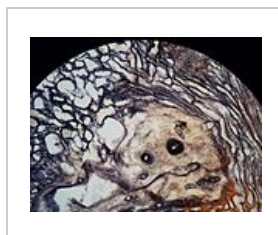
Elastická vlákna se nacházejí například jako **elastické membrány stěn velkých tepen**, v menší míře i u středně velkých tepen, ve stěně průdušinek, ve žlutých vazech mezi obratli a ve stěně pochvy. V histologii barvíme elastická vlákna *orceinem, rezorcin-fuchsinem, případně Verhoeffovým železitým hematoxylinem*.

Retikulární vlákna

Vlákna s **tenkým průměrem a slabým kontrastem**, z toho důvodu nejsou příliš patrná. Produkují je *retikulární buňky, fibroblasty a hladké svalové buňky*. Slouží jako kostra pro lymfatické struktury, zároveň vytváří síť, která obsahuje lymfocyty. V histologických preparátech je lze zviditelnit pomocí **PAS reakce**. Vyskytuje se například v **mizních uzlinách**, kostní dřeni, slezině, vytváří lymfatické orgány (*výjimka thymus – retikulární epitel!*).

Kolagenní vlákna

Retikulární vlákna

Základní hmota amorfní

Prázdné prostory mezi buněčnou a vláknitou složkou vyplňuje hmota amorfni. Ta je viskózní, bezbarvá, průsvitná s vysokým obsahem vody. Skládá se především z glykosaminoglykanů (GAG), proteoglykanů (PG) a multiadhesivních proteinů. Tyto látky na sebe dovedou vázat velké množství vody.

Glykosaminoglykany

Komplex proteinů a polysacharidů, též označovány jako mukopolysacharidy. Dlouhé lineární řetězce složené z velkého množství disacharidových jednotek. Vyskytují se především jako sulfonované. GAG podmiňují bazofilii a hydrofilii amorfni hmoty.

Jedním z nejdůležitějších GAG je **kyselina hyaluronová**.

Velmi dlouhá a silně hydrofilní molekula GAG. Podmiňuje řidší konzistenci vaziva. Je **hlavní součástí vaziva**. Váže na sebe velké množství vody, díky čemuž vytváří viskózní gel. Velké množství vody **ovlivňuje difuzi** látek mezibuněčným prostorem. Také slouží jako významná **imunologická bariéra** (obrana proti mikrobům). Vyskytuje se ve všech typech pojiv, zejména ve *sklivci, chrupavkách a synoviální tekutině*.

Proteoglykany

Složený z **proteinového vlákna**, na které je kovalentně navázán **alespoň jeden řetězec GAG**. Ovlivňují difuzi látek ve tkáni. Vyskytují se v intersiciálním prostoru pojiv a dalších tkání, na buněčných površích a jako složka lamina basalis. Mezi nejčastější PG patří: aggrecan, versican, perlecan, decorin, lumican, syndecan, serglycin.

Multiadhesivní proteiny

Glykoproteiny, které tvoří prostředníky mezi buňkou a matrix. Mezi ně řadíme:

- *Fibronektiny* - tvořeny fibroblasty, retikulárními buňkami, makrofágy, endothelem a dalšími buňkami, vazbu na matrix uskutečňují například kolagenní a retikulární vlákna;
- *lamininy* - produkují všechny typy buněk, vytvářejí lamina basalis, mohou tvořit molekulové sítě, nejdůležitější adhezní molekuly bazální laminy, váží se prostřednictvím proteinů a proteoglykanů.

Druhy vaziva

Mezenchym

Embryonální tkáň vzniklá z mezodermy, je **základem pro vývoj** všech druhů pojiv, krevních elementů, hladkého svalstva a cév krevních i lymfatických. Obsahuje nediferencované mezenchymové buňky. Výběžky těchto buněk jsou vzájemně spojeny komunikačními spoji (gap junctions) a vytváří tak prostorovou síť. Prázdné prostory sítě jsou vyplněny **rosolovitou matrix**, která je tvořena především hyaluronátem vázajícím vodu.

Výskyt: Embryonální tkáň

Rosolovité vazivo

Druh vaziva, který obsahuje **především hmotu amorfni** (hyaluronát). V menším množství pak jemná kolagenní a retikulární vlákna. Z buněčné složky obsahuje fibroblasty.

Výskyt: Vazivo zubní dřené, pupečník (Whartonův rosol), duhovka

Řídké kolagenní vazivo

Nejčastější typ vaziva v lidském těle. Obsahuje menší množství vláken, než buněk a základní hmoty.

Nejhojnějšími buňkami jsou fibroblasty a makrofágy. Kolagenní vlákna především typu I a III, dále elastická i retikulární vlákna. Řídké kolagenní vazivo má jemnou konzistenci, je ohebné a dobře vaskularizované. Slouží jako složka **podpurná, vyživovací** a prostředník pro výměnu látek mezi krví a buňkami.

Výskyt: Vmezeřené prostory mezi svalovými vlákny a fasciemi, podpora epitelových tkání, papilární vrstva dermis, obaluje lymfatické a krevní cévy, v serózních blánách, ve žlázách a sliznicích

Husté kolagenní vazivo

Vazivo složením podobné řídkému kolagennímu vazivu, ale **převažují v něm kolagenní vlákna** na úkor amorfni hmoty. Je méně ohebné a lépe odolné mechanickým vlivům. Nejčastěji se vyskytující buňky jsou fibrocyty a fibroblasty, avšak v menší míře, než v řídkém kolagenním vazivu.

Dle uspořádání vláknem můžeme husté kolagenní vazivo rozdělit na:

Uspořádané

Silná, souběžně uspořádaná vlákna kolagenu I. Uspořádání slouží pro velkou mechanickou odolnost v jednosměrné zátěži, což umožňuje dobrou odolnost v tahu. Dále se v matrix vyskytuje menší množství vláken elastických a proteoglykanů. Mezi vlákna se nachází nepatrné množství fibroblastů (tendinocytů), které vytvářejí křídlaté výběžky, kterými mezi sebou komunikují (gap junctions).

Výskyt: Šlachy, retinacula

Neuspořádané

Vlákná kolagenu I, která vytváří trojrozměrnou síť. Ta zaručí větší pevnost vaziva při mechanické námaze ve všech směrech.

Výskyt: Dermis, obaly orgánů, sclera

Retikulární vazivo

Specializovaná řídká pojivová tkáň. Slouží jako **kostra pro kostní dřeň a lymfatické orgány** (lymfatické uzliny, slezina). Retikulární buňky mají **hvězdovitý tvar** a svými výběžky se dotýkají. Vytváří tak **trojrozměrnou síť**. Retikulární buňky jsou schopny vytvářet **kolagen typu III**, proteoglykany a adhesní proteiny. Ve vzniklých okách mezi buňkami se mohou vyvíjet **bloudivé buňky**. Retikulární vlákna obsahují kolagen typu III a také kolagen typu I. Vlákna jsou **obklopena výběžky** retikulárních buněk. Vytvářejí tak nosnou konstrukci, na které jsou uchyceny retikulární buňky.

Výskyt: Kostní dřeň, lymfatické uzliny, slezina

Elastické vazivo

Svazky silných, **paralelně uspořádaných** elastických vláken, doprovázených malým množstvím vláken kolagenních (aby nedošlo k přetržení elastických vláken při velké námaze). Mezi vlákny se vyskytují ploché fibroblasty. Elastické vazivo je **velmi pružné** a díky velkému výskytu elastických vláken má nažloutlou barvu.

Výskyt: ligg. flava páteře, lig. suspensorium penis, lig. vocale

Tukové vazivo

Skládá se především z adipocytů, které jsou schopny syntetizovat lipidy (triacylglyceroly) v podobě tukových kapének. Každý adipocyt má vlastní bazální laminu a obklopují ho retikulární vlákna (z toho důvodu jsou na preparátech poměrně zřetelné).

Tukové vazivo se vyskytuje ve dvou formách:

Bílé tukové vazivo

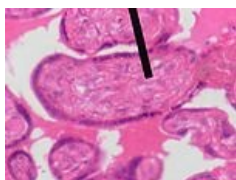
Řídké vazivo, ve kterém převládají **univakuolární adipocyty**. Mezi nimi se vyskytují kolagenní a retikulární vlákna, která vytváří **vazivová septa** a tím oddělují adipocyty do jednotlivých tukových lalůčků. Lipidy uvnitř adipocytů jsou uskládány jako **zásobárna energie** a uvolňovány v případě potřeby těla. Dále slouží jako **izolační vrstva** proti ztrátám tepla, **stavební materiál** (chodidlo) nebo **k udržení orgánu ve své poloze** (oční koule, ledvina). Strukturální tuk je využíván pro tvorbu energie pouze za extrémních podmínek (např. mentální anorexie, chronická podvýživa, kachektizující nádorové onemocnění). Samotné adipocyty jsou schopny vytvářet různé působky a **hormony**.

Výskyt: Podkoží, obal orgánů břišní dutiny, uvnitř očnice, tukové těleso ve tváři, chodidlo, kolem věnčitých cév srdce.

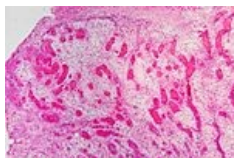
Hnědé tukové vazivo

Specializovaný typ tukového vaziva. Obsahuje **multivakuolární adipocyty**, které mají hnědou barvu. Toto hnědé zbarvení je podmíněno především **velkým množstvím mitochondrií**. Mitochondrie v hnědé tukové tkáni jsou specializované pro tvorbu tepla (nikoliv ATP). *Výskyt: Především u novorozenců a kojenců v mezilopatkové oblasti, u dospělých lidí velmi výjimečně, například v krční a supraklavikulární oblasti.*

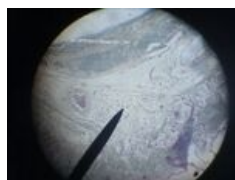
 Podrobnější informace naleznete na stránce tuková tkáň.

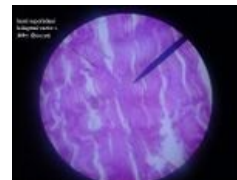
Mezenchym

Řídké vazivo

Kolagenní vazivo

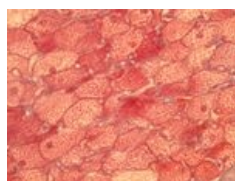
Husté vazivo
uspořádané

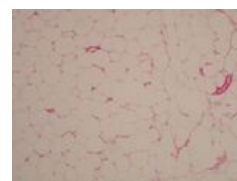
Retikulární vazivo

Tukové vazivo

Hnědá tuková tkáň

Bílá tuková tkáň

Odkazy

Virtuální mikroskop

Husté neuspořádané kolagenní vazivo - AZAN (<https://mikroskop.wikiskripta.eu/?idx=20020+>)

Související články

- Chrupavka
- Kost
- Epitel
- Pojiva

Použitá literatura

- JUNQUEIRA, L. Carlos, José CARNEIRO a Robert O. KELLEY. *Základy histologie*. 7. vydání. Jinočany : H & H, 1997. 502 s. a LANGE medical book; ISBN 80-85787-37-7.
- BALKO, Jan, Zbyněk TONAR a Ivan VARGA, et al. *Memorix histologie*. 1. vydání. Praha : TRITON, 2016. 529 s. ISBN 978-80-7553-009-7.